

LEXIKOLOGIA

Vzťahy medzi lexikálnymi významami slov

LEXIKÁLNA SÉMANTIKA

Polysémia
Polysémia

Homonymia

Synonymia

Paronymia

POLYSÉMIA = viacvýznamovosť jedného slova – z gr. *poly*.....; *semaino*

- jav, pri ktorom sa jedným slovom pomenúvajú viaceré myšlienky. Vzniká:

- **metaforou** – prenesením významu na základe vonkajšej podobnosti, to znamená, že

javy/veci/predmety, ktoré pomenúvame jedným slovom vyzerajú podobne.

Uveďte významy slova *zvonček*.

Je medzi týmito významami slov vonkajšia podobnosť?

Uveďte významy slova *jazyk*.

V akom slovníku budeme hľadať významy slov?

- **metonymiou** – prenesením významu na základe vnútornej podobnosti, to znamená, že z daného slova vychádza istá vlastnosť, ktorá sa dá uplatniť vo viacerých významoch.

Vysvetlite vnútornú podobnosť medzi „*má dobrú hlavu*“ – „*je hlavou štátu*“. Aká vlastnosť vychádza zo slova „*hlava*“?

HOMONYMIA = rovnozvučnosť dvoch slov – gr. *homos* *onoma*

-jav, kde dve slová rovnako znejú, ale pomenúvajú iné myšlienky. Medzi významami slov nie je žiadna vonkajšia, ani vnútorná podobnosť. Ich rovnozvučnosť je náhodná.

Uveďte významy slova *markíza*.

V akom slovníku je spracovaná homonymia?

SYNONYMIA = významová rovnosť alebo blízkosť dvoch slov – gr. *syn* *onoma*.

- jav, keď sa jedna vec, dej pomenúva viacerými slovami. Synonymá vytvárajú synonymické rady, ktorých členy však nie sú rovnocenné. Dominantné slovo radu je zvyčajne štylisticky neutrálne, a preto najfrekvencovanejšie.

Vytvorte synonymické rady od slov:

topánky:

poponáhľať sa:

profesionál:

.....

V akom slovníku sú spracované synonymá?

ANTONYMIA = významová protikladnosť – gr. *anti*; *onoma*.

-jav, pri ktorom vytvárajú dvojice protirečivé či významovo protikladné slová.

Vytvorte antonymá:

čistý -.....; deň -; analýza-

Významovú protikladnosť využíva **oxymoron** a **kontrast**, napr. *krutá lúbošť*, *chudobní boháči*,

.....

PARONYMIA = súzvučnosť najmenej dvoch slov, gr. *para**onoma*.

-jav, pri ktorom sa vedľa seba náhodne ocitnú dve jazykové jednotky, ktoré sú zvukovo i gramaticky podobné, ale obsahovo sú rozdielne (rovnako znejú, ale niečo iné znamenajú). Využívajú sa najmä umeleckej literatúre a publicistike na oživenie textu; napr. *filter* – *fliter*.

...Narodil som sa v znamení **Váh** v Žiline, kde tečie rieka **Váh**...

V akom slovníku je spracovaná paronymia?

Cvičenia:

1) Vypíšte z príkladov homonymá. Vysvetlite, prečo nemôžu byť polysémické pomenovania.

a) Synku, to máš sinku!?

b) Žila, aj žila sa zahojila.

c) V tom stane sa vám niečo stane.

d) Keď opravoval pod umývadlom koleno, otláčil si koleno.

2) Dajte tromi spôsobmi príkaz niekomu, aby odišiel z vašej izby. Len jedným slovom.

3) Opravte paronymické omyly.

a) Je to jeden z najlepších reaktorov našich novín.

b) Som na tieto veci alegorický.

c) Martin Kukučín napísal Ryšavá jalovica.

4) Utvorte dvojice slov s protikladným alebo protirečivým významom.

a) vládny (súvisiaci s vládou)

b) poslednýkrát

c) dospelí

d) ohava

e) násilná

f) nič

5) Pokúste sa zmeniť báseň tak, že vymeníte niektoré slová za ich antonymá.

Kým si mladý.

Čo bude zajtra, nikdy sa nespýtaj,

a každý deň, čo osud ti darom dá,

prirátaj k zisku.